

DEBATT

KRITIKEN MOT HANDKE ÄR DÅLIGT UNDERBYGGD

[RESPONS NR 5 2019, UTKOMMER 31.10.2019]

<http://tidskriftenrespons.se/artikel/kritiken-mot-handke-ar-daligt-underbyggd/>

Av [Kjell Magnusson](#)

Det är svårt att finna stöd i Peter Handkes skrifter för det som läggs honom till last. Kritiken säger mer om vårt kulturklimat än om författaren själv. Det menar sociologen och Balkankännaren Kjell Magnusson som har läst vad författaren skrivit om Serbien och Balkankrigen.



Peter Handke. Foto Wikimedia Commons

Reaktionerna på Nobelpriset i litteratur för 2019 är av tre slag: de som fördömer Peter Handke och akademien; de som menar att Handke förtjänar

priset, men kritiserar hans syn på Balkankrigen, samt de som utan förbehåll ser honom som en värdig pristagare.

Enligt kritikerna tog Handke under nittiotalet inte bara ställning för serberna; han stödde Milošević, besökte honom i Haag och talade vid hans begravning. Dessutom ifrågasatte han det som skedde i Srebrenica. Kanske säger kritiken mer om vårt kulturklimat än om författaren själv och vi kan utgå från att inte särskilt många har läst vad Handke faktiskt skrivit. I stället bygger åsikterna ofta på lösryckta citat, refererade i andra eller tredje hand.

Handke har berört konflikterna i före detta Jugoslavien i berättelsen om en resa till Serbien senhösten 1995, i en uppföljning sommaren 1996 med besök i östra Bosnien, samt i boken om Serbien under bombningarna 1999. Till det kommer en skrift om Haagtribunalen, 2003, en annan om mötet med Milošević, 2006, samt en text 2011 om den förre tv-chefen som fick tio års fängelse för att 16 medarbetare föll offer för Natos bomber. Inget av dessa verk är översatt till svenska.

Handkes första text med undertiteln *Gerechtigkeit für Serbien* ("Rättvisa för Serbien") publicerades i januari 1996 när kriget på Balkan efter Daytonavtalet föreföll avslutade. Han deltog alltså inte i debatten om Bosnien 1992–1995 och ingen kan ha chockerats av hans "ställningstaganden under Balkankriget".

Resedagboken från 1996 har de kvaliteter som anses typiska för Handkes författarskap: långsam rytm, en subtil beskrivning av händelser, platser och stämningar; reflektioner kring författarens hållning och språkets roll; allt det Nobelkommittén tar fasta på. Milošević nämns i ett Spiegelcitrat om Dayton, men Handke visar inga sympatier för serbisk nationalism och förnekar inte massakern i Srebrenica. Däremot anser han att serberna inte ensam bär ansvar för kriget och han upprörs av språkliga manipulationer. "En del av mig kunde inte ta parti, än mindre fördöma."

Handke tar avstånd från varje idé om ett civiliserat Mellaneuropa som står över ett primitivt Balkan och ser inget behov av en slovensk eller kroatisk statsbildning.

Det är omöjligt att gå förbi Handkes bakgrund. I *Abschied des Träumers vom Neunten Land* ("Avsked till drömmarna om det nionde landet"), från 1991, liksom i resedagboken skriver han om modern, född i en slovensktalande by i Kärnten, om morfadern som 1920 röstade för anslutning till Jugoslavien, om sin egen återkomst till slovensk kultur efter barndomen i Berlin. För Handke

var Slovenien del av ett Sydslavien som sträckte sig från alperna till Makedoniens bysantinska kyrkor och albanska moskéer. Brytningen med Slovenien börjar under 1980-talet när gästarbetarna från södra Jugoslavien i de intellektuellas retorik blev ett hot mot slovensk identitet och deras hemländer ekonomiska utsugare. Handke tar avstånd från varje idé om ett civiliserat Mellaneuropa som står över ett primitivt Balkan och ser inget behov av en slovensk eller kroatisk statsbildning. Med avsmak beskriver han hur dödsoffren under det slovenska "befrielsekriget" 1991 var värnpliktiga som inte öppnade eld, men sköts av medelålders slovenska hemvärnsmän.

Bokens kärna är en moralisk kritik av ett Tyskland som inte längre vill kännas vid de brott man gjorde sig skyldig till under Andra världskriget. Karoline von Oppen pekar i sin essä *Justice for Peter Handke* på att hans resa i själva verket är en pilgrimsfärd till dödens platser, med början i Zemun, där judiska kvinnor och barn från ett kroatiskt läger fördes till tyskarnas mobila gaskammare. Resan går vidare till massakrernas Kragujevac och Kraljevo. I texten kommer Handke in på hur tyska skribenter uppmanat serber i Kroatien att finna sig i att vara andra klassens medborgare, vilket måste relateras till "de aldrig glömda förföljelserna under den hitleristisk-kroatiska ustasjaregimen". Han bemöter tal om serbisk paranoia med att fråga hur det står till "med det tyska (och österrikiska) folkets medvetande om vad man åter och åter gjorde och lät andra göra" på Balkan.

Under Jugoslaviens upplösning agerade Tyskland i strid med europeiska överenskommelser och erkände Slovenien och Kroatien innan en uppgörelse nåtts. Inte mindre tveksam var den tyska underrättelsetjänstens produktion av falska nyheter under kriget 1999. Det framkommer bland annat i den tyske generalen Heinz Loquais bok *Der Kosovo-Konflikt – Wege in einen vermeidbaren Krieg*.

I texterna om Haag finns intressanta iakttagelser om domstolens arbete i ett dramaturgiskt perspektiv, samt ett egendomligt möte där Handke i tre timmar lyssnar på Miloševićs utläggningar utan att kunna avbryta honom. Han har blivit ombedd av försvarsadvokaterna att vittna, men avböjer. Däremot tackar han ja till att närvara vid begravningen.

Parallellen till Ezra Pound blir giltig först om Milošević vore Hitler och kriget i Bosnien en motsvarighet till Förintelsen.

Det är svårt att finna stöd i Handkes skrifter för det som läggs honom till last. Parallellen till Ezra Pound blir giltig först om Milošević vore Hitler och kriget i

Bosnien en motsvarighet till Förintelsen. I så fall måste man bortse från verkligheten och omtolka folkmordskonventionen på ett sätt som relativiserar mordet på Europas judar. Vi måste kunna ta avstånd från grovt våld utan att använda en retorik som blir innehållslös och omoralisk.

Litteratur

Handke, Peter. *Abschied des Träumers vom Neunten Land; Einte winterliche Reise zu den Flüssen Donau, Save, Morawa, und Drina oder Gerechtigkeit für Serbien; Sommerlicher Nachtrag zu einer winterlichen Reise*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.4. Auflage, 2017 (1998, 1996, 1991).

Handke, Peter. *Unter Tränen fragend. Nachträgliche Aufzeichnungen von zwei Jugoslawien-Durchquerungen im Krieg, März und April 1999*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2000.

Handke, Peter. *Rund um das Große Tribunal*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.2. Auflage, 2013 (2003).

Handke, Peter. *Die Tablas von Daimiel. Eine Umwegzeugenbericht zum Prozess gegen Slobodan Milošević*. Frankfurt am Main: Suhrkamp. 2. Auflage, 2018 (2006).

Handke, Peter. *Die Geschichte des Dragoljub Milanović*. Salzburg und Wien: Jung und Jung, 2011.

von Oppen, Karoline. [“Justice for Peter Handke.”](#) I Tom Cheesman (red) *German Text Crimes: Writers Accused, from the 1950s to the 2000s*, New York, The Netherlands: Brill, 2013.

Loquai, Heinz. *Der Kosovo-Konflikt – Wege in einen vermeidbaren Krieg. Die Zeit von Ende November 1997 bis März 1999*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2000.

[Kjell Magnusson](#)

Kjell Magnusson är docent i sociologi, tidigare lektor vid Uppsala universitet. [Läs alla texter](#)